

Turystyka w górskich przygranicznych parkach narodowych w Europie

Marzena Kozyra

Abstrakt. Podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego w parkach narodowych są szlaki turystyczne. Spośród wybranych przygranicznych górskich parków narodowych w Europie najmniejsza długość szlaków na 1 km² charakteryzuje parki narodowe: Szwajcarski (0,46 km) oraz Szumawa (0,56 km), zaś największa: Karkonoski w Polsce (2,11 km) i Karkonoski w Czechach (1,93 km). Z kolei liczba turystów przypadająca na 1 km szlaku turystycznego w wybranych parkach narodowych waha się od 1 333 osób w Parku Narodowym Vanoise (Francja) i 1 875 osób w Szwajcarskim Parku Narodowym do 24 000 w Pienińskim Parku Narodowym (Polska). Parki narodowe najczęściej współpracują ze sobą w zakresie ochrony przyrody, natomiast współpraca w zakresie turystyki jest rzadsza i ma miejsce przede wszystkim między parkami narodowymi: Karkonoskim w Polsce i w Czechach, Vanoise (Francja) i Gran Paradiso (Włochy), Pienińskim w Polsce i na Słowacji oraz Las Bawarski (Niemcy) i Szumawa (Czechy).

Słowa kluczowe: turystyka, parki narodowe, współpraca, zagospodarowanie turystyczne

Abstract. Tourism in mountain border national parks in Europe. National parks being vary in size are equipped with tourist trails, which is basic infrastructure, with varied density. The smallest ratio of length of the trails (in km) to the surface of the national park (km²) is for Swiss (0.46 km) and Szumawa (0.56 km) while the largest is for Karkonosze in Poland (2.11 km) and Karkonosze in Czech Republic (1.93 km). The number of tourists per 1 km hiking trail (per year) in selected national parks starts from 1 333 people in the Vanoise National Park (France) and 1 875 people in the Swiss National Park reaching 24 000 in the Pieniny National Park (Poland). National Parks mainly cooperate in the field of nature protection, however the few cooperate also in the field of tourism e.g.: the Karkonoski in Poland and Czech Republic, Vanoise (France) and Gran Paradiso (Italy), the Pieniny in Poland and Slovakia, and the Bavarian Forest (Germany) and Szumawa (Czech Republic).

Key words: tourism, national parks, cooperation, tourist infrastructure

Wstęp

Uwarunkowania historyczne i polityczne, takie jak obawa przed agresją militarną, spowodowały słabsze zaludnienie stref granicznych, a granice naturalne, takie jak rzeki i góry, potęgowały znaczenie granicy jako zapory (Szymański 2011). W przeszłości regiony górskie wsku-

tek ich niedostępności i małej użyteczności gospodarczej były w mniejszym stopniu narażone na degradację niż tereny nizinne, dzięki czemu właśnie zachowały się w ich obrębie stosunkowo duże fragmenty naturalnej przyrody (Kurek 2004). Wiele z takich górskich, przygranicznych, cennych przyrodniczo obszarów objętych zostało ochroną poprzez utworzenie parków narodowych i innych form ochrony przyrody. Niektóre górskie, przygraniczne parki narodowe mają swój odpowiednik, w postaci parku narodowego, po drugiej stronie granicy państwowej. W niniejszym artykule wziętych zostało pod uwagę siedem par takich przygranicznych parków narodowych (tab. 1). Celem pracy jest charakterystyka zagospodarowania turystycznego i ruchu turystycznego oraz ich wpływu na współpracę transgraniczną w zakresie turystyki w wybranych przygranicznych parkach narodowych w Europie.

Tab. 1. Wybrane górskie przygraniczne parki narodowe w Europie

Table 1. Selected mountain border national parks in Europe

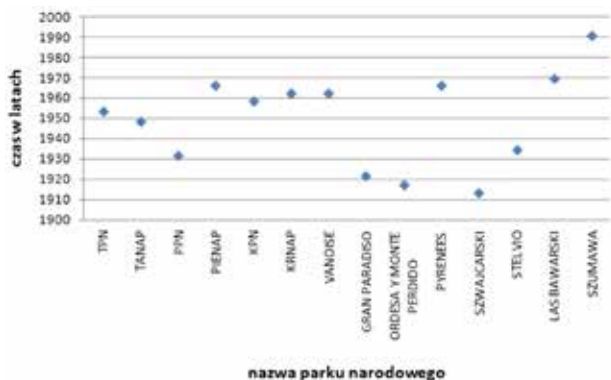
Państwa	Parki narodowe
Polska/ Słowacja	Tatrzański Park Narodowy (TPN) i Tatrzański národný park (TANAP) Pieniński Park Narodowy (PPN) i Pieninský národný park (PIENAP)
Polska/ Czechy	Karkonoski Park Narodowy (KPN) i Krkonošský národní park (KRNAP)
Francja/ Włochy	Park Narodowy Vanoise (Parc national de la Vanoise) i Park Narodowy Gran Paradiso (Parco nazionale del Gran Paradiso)
Francja/ Hiszpania	Park Narodowy Pyrénées (Parc national des Pyrénées) i Park Narodowy Ordesa y Monte Perdido (Parque nacional de Ordesa y Monte Perdido)
Włochy/ Szwajcaria	Park Narodowy Stelvio (Parco nazionale dello Stelvio) i Szwajcarski Park Narodowy (Schweizerischer Nationalpark, Parc Naziunal Svizzer, Parco Nazionale Svizzero, Parc National Suisse)
Niemcy/ Czechy	Park Narodowy Las Bawarski (Nationalpark Bayerischer Wald) i Park Narodowy Szumawa (Národní park Šumava)

Charakterystyka wybranych przygranicznych parków narodowych w Europie

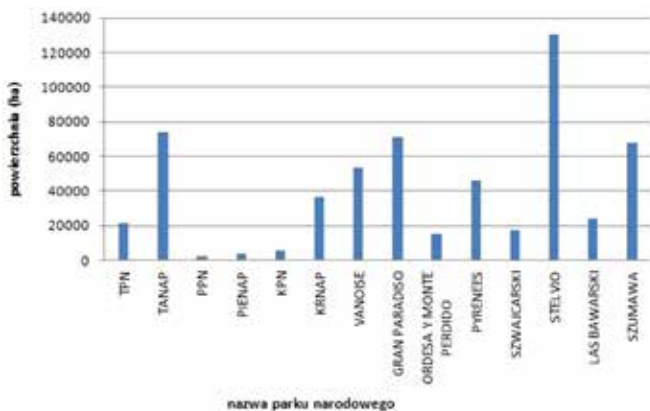
Pośród czternastu parków narodowych, analizowanych w niniejszym artykule, najstarszym jest Szwajcarski Park Narodowy powstały w 1914 r. (ryc. 1). W latach 1918-1939 powstały cztery parki narodowe: Dolina Ordesy, obecnie Ordesa y Monte Perdido (Hiszpania); Gran Paradiso (Włochy); Pieniński (Polska) i Stelvio (Włochy). Kolejne, powstałe po II Wojnie Światowej, to dwa parki narodowe w Tatrach (Tatrzański Park Narodowy w Polsce i Słowacji) i Karkonoski Park Narodowy (Polska). W latach 60-tych powstały kolejne cztery: Karkonoski (Czechy), Vanoise (Francja), Pieniński (Słowacja) i Pyrenees (Francja). Z kolei najmłodszymi są: powstały w 1970 r. Park Narodowy Las Bawarski i powstały w 1991 r. Park Narodowy Szumawa w Czechach.

Powierzchnia wybranych parków narodowych jest bardzo zróżnicowana (ryc. 2). Najmniejszym jest Pieniński Park Narodowy w Polsce o powierzchni 2 346 ha, a największym Park Narodowy Stelvio we Włoszech o powierzchni 130 700 ha. Pięć z nich ma powierzchnię

poniżej 20 tys. ha i są to parki narodowe: Pieniński w Polsce i Słowacji, Karkonoski w Polsce, Szwajcarski oraz Ordesa y Monte Perdido (Hiszpania).

Ryc. 1. Lata powstania wybranych górskich parków narodowych w Europie
 Fig. 1. Years of establishing of chosen mountains national parks in Europe

Ryc. 2. Powierzchnia (w ha) wybranych górskich parków narodowych w Europie
 Fig. 2. Area (ha) of chosen mountains national parks in Europe

Główne formy turystyki

Turystyka piesza jest główną formą turystyki w parkach narodowych i najlepszym sposobem ich poznania, a zagospodarowanie turystyczne dla turystyki pieszej w górach to głównie sieć znakowanych szlaków i schroniska turystyczne (Kurek 2004). Turystyka piesza jest podstawową formą turystyki w analizowanych parkach narodowych. W Szwajcarskim Parku Narodowym dozwolona jest turystyka piesza, zabroniona jest natomiast turystyka narciarska i rowerowa.

Zagospodarowanie turystyczne wybranych parków narodowych

Podstawowym ogniwem zagospodarowania turystycznego jest baza noclegowa, na którą składają się obiekty i urządzenia, które umożliwiają turystyce nocleg poza miejscem jego stałego zamieszkania (Warszyńska et al. 1978). W skład bazy noclegowej w parkach narodowych wchodzi przede wszystkim: schroniska górskie, hotele górskie i pola namiotowe.

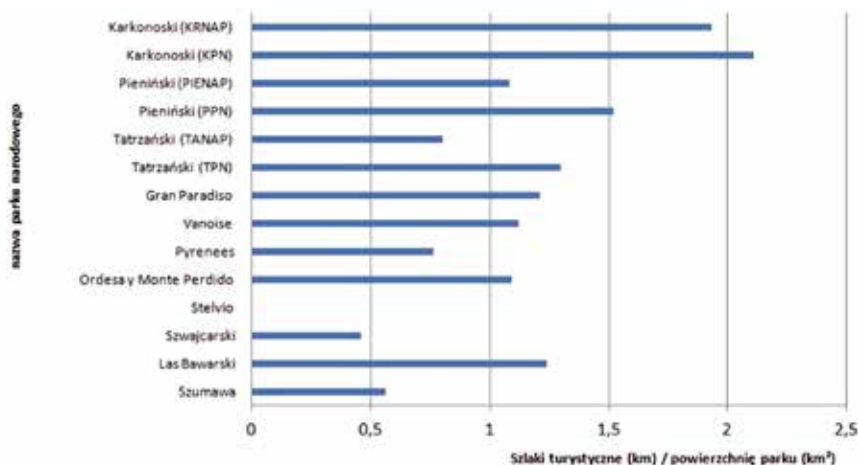
Liczba schronisk w poszczególnych parkach narodowych jest zróżnicowana, od 0 w Pienińskim Parku Narodowym (Polska) do ponad 20 w Parku Narodowym Stelvio. Jedno schronisko znajduje się w Parku Narodowym Ordesa y Monte Perdido oraz Pienińskim Parku Narodowym na Słowacji, a jedno schronisko i jeden hotel górski w Szwajcarskim Parku Narodowym. Wśród parków narodowych posiadających na swym obszarze od 5-10 schronisk i hoteli górskich są: Las Bawarski, Gran Paradiso, Karkonoski (Polska) i Tatrzański (Polska). Parki narodowe posiadające na swoim obszarze 11-20 schronisk i hoteli górskich to: Pyrenees, Vanoise, Tatrzański na Słowacji. Powyżej 20 obiektów noclegowych posiadają parki narodowe: Stelvio, Szumawa oraz Karkonoskim w Czechach. W przypadku parków narodowych: Stelvio i Karkonoskiego w Czechach mamy do czynienia z licznymi schroniskami położonymi w górach, z kolei niemal wszystkie obiekty noclegowe w Parku Narodowym Szumawa położone są w miejscowościach na terenie parku, lub w sąsiedztwie tych miejscowości i dróg jezdnych.

Pola namiotowe znajdują się m.in. w parkach narodowych: Szumawa, Ordesa y Monte Perdido oraz Gran Paradiso. W Parku Narodowym Szumawa znajduje się siedem wskazanych przez Park miejsc, w każdym z których turysta może spędzić bezpłatnie jedną noc we własnym namiocie. Z kolei w Parku Narodowym Ordesa y Monte Perdido możliwe jest, za opłatą, rozbić namiot w okolicy jedyne schroniska górskiego w tym parku.

Jednym z najważniejszych elementów zagospodarowania turystycznego w parkach narodowych są szlaki turystyczne. Długość szlaków turystycznych (km) w poszczególnych parkach jest bardzo zróżnicowana – od 35 km w Pienińskim (Polska) do 857 km w Gran Paradiso (Włochy). Niską liczbą km szlaków turystycznych charakteryzują się również parki narodowe: Pieniński na Słowacji (40 km) i Szwajcarski (80 km). Z kolei najdłuższe sieci szlaków, spośród branych pod uwagę parków narodowych mają, oprócz Gran Paradiso, również Karkonoski w Czechach, Vanoise i Tatrzański na Słowacji.

Gęstość szlaków turystycznych (długość szlaków turystycznych mierzona w kilometrach na powierzchnię parku narodowego km² – ryc. 3) jest najmniejsza w parkach narodowych: Szwajcarskim (0,46 km) oraz Szumawa (0,56 km), zaś najwyższa w parkach narodowych: Karkonoskim w Polsce (2,11 km) i w Karkonoskim w Czechach (1,93 km).

Poszczególne pary parków narodowych różnią się liczbą szlaków transgranicznych łączących ich obszary. Do parków połączonych 1-2 szlakami transgranicznymi należą parki narodowe w Pirenejach, Alpach i Pieninach: Ordesa y Monte Perdido i Pyrénées w Pirenejach; Vanoise i Gran Paradiso w Alpach; Szwajcarski i Stelvio w Alpach oraz Pieniński w Polsce i na Słowacji. Do parków połączonych licznymi szlakami transgranicznymi należą: Bawarski Las i Szumawa (6 szlaków transgranicznych), Tatrzański w Polsce i Słowacji (5 szlaków transgranicznych i znaczna część wzdłuż granicy), Karkonoski w Polsce i Czechach (3 szlaki transgraniczne i niemal cały odcinek granicy).

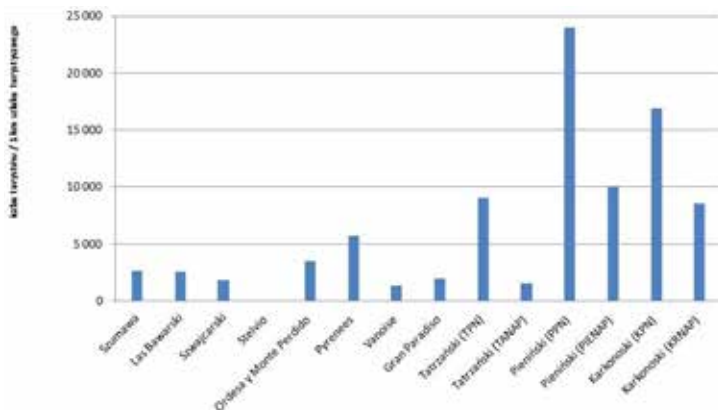

Ryc. 3. Gęstość szlaków turystycznych w wybranych górskich parkach narodowych
Fig. 3. Density of touristic trails in chosen mountains national parks

Ruch turystyczny

Przeciętne potencjalne obciążenie ruchem turystycznym powierzchni gór oszacowane zostało m.in. w Austrii na 126 osób/km², we Francji na 916 osób/km², w Szwajcarii na 222 osób/km², natomiast w Polsce na 3 955 osób/km² (w tym w Tatrach Polskich na 12 038 osób/km²) (Czochański et al. 2000).

Liczba turystów w przygranicznych parkach narodowych jest bardzo zróżnicowana. W wielu parkach narodowych nie prowadzi się statystyk odnośnie liczby odwiedzających je osób i w żadnym, poza parkami w Polsce, nie obowiązują bilety wstępu. Liczba osób odwiedzających poszczególne parki narodowe waha się od 150 tys. w Szwajcarskim Parku Narodowym, przez 760 tys. w Parku Narodowym Las Bawarski (Rall 2010), 900 tys. w Tatrzańskim Parku Narodowym na Słowacji (Taczanowska 2004), do ok. 6 mln w Karkonoskim Parku Narodowym w Czechach (Štursa 2011). Spośród branych pod uwagę parków narodowych najmniejsza liczba odwiedzających notowana jest również, poza Szwajcarskim Parkiem Narodowym, w Pienińskim Parku Narodowym na Słowacji – około 400 000 (Malatinova 2012) i około 600 000 w Parku Narodowym Ordesa y Monte Perdido (np. 612 500 osób w 2011 r.; *Memorias Anuales...* 2011). Według informacji otrzymanych od dyrekcji Parku Narodowego Gran Paradiso liczba osób odwiedzających ten park w ciągu roku jest liczbą przybliżoną, określaną jako 1 707 000 (badania z 1998 r.), a w ostatnich latach szacuje się że liczba ta spada. Park zakłada, że turyści śpiący na terenie Parku stanowią około 50% wszystkich wchodzących na jego teren. Liczba turystów nocująca przynajmniej jedną noc w obiektach noclegowych w Parku Narodowym Gran Paradiso (np. hotelach, kempingach) wynosi: 427 809 (2011 r.), 441 026 (2010 r.), 578 256 (2009 r.).

Ryc. 4. Liczba turystów / 1 km szlaku turystycznego w wybranych górskich przygranicznych parkach narodowych w Europie

Fig. 4. Tourists number of tourist per 1 km of trail per year for chosen border national parks in Europe

Liczba turystów na 1 km szlaku turystycznego liczona w ciągu 1 roku (ryc.4.) waha się od 1 333 osób/km w Parku Narodowym Vanoise (Francja) i 1 875 osób/km w Szwajcarskim Parku Narodowym do 24 000 osób/km szlaku w Pienińskim Parku Narodowym (Polska).

Współpraca w zakresie turystyki

Jednym z najważniejszych problemów z punktu widzenia właściwego funkcjonowania parków narodowych w Polsce jest znalezienie równowagi pomiędzy ochroną przyrody a potrzebami odwiedzających je turystów oraz interesami ludności zamieszkującej tereny sąsiadujące z parkiem narodowym (Kowalczyk 2010).

Współpraca w zakresie turystyki ma miejsce m.in. między parkami narodowymi: Karkonoskim w Polsce i w Czechach, Vanoise (Francja) i Gran Paradiso (Włochy), Pienińskim w Polsce i na Słowacji oraz Parkiem Narodowym Lasu Bawarskiego (Niemcy) i Szumawa (Czechy).

Wspólne działania w zakresie turystyki Pienińskiego Parku Narodowego w Polsce i na Słowacji to m.in. ujednoczenie oznakowania szlaków i bram wejściowych; dwujęzyczne napisy na bramach; sygnowanie wspólnym logo wydawnictw informatorów; wspólne patrole straży parku; wspólne konferencje naukowe. Od kwietnia 2013 r. parki narodowe: Karkonoski w Polsce i Karkonoski w Czechach mają jedno wspólne logo, co wskazuje na ich owocną współpracę. Oba parki realizują obecnie wiele wspólnych projektów i współdziałają m.in. w zakresie udostępniania turystycznego, edukacji ekologicznej, promocji, GIS.

Parki narodowe: Las Bawarski (Niemcy) i Szumawa (Czechy) plasują się w grupie par parków narodowych o licznych szlakach transgranicznych, m.in. dzięki umowie między ministrami odpowiedzialnymi za ochronę przyrody w Czechach i Bawarii, która umożliwiła otwarcie od lipca 2009 r. trzech nowych szlaków transgranicznych dla turystów pieszych na granicy obu parków narodowych. Parki narodowe: Vanoise we Francji i Gran Paradiso we Włoszech podpisały 5 lipca 2013 r. porozumienie o partnerstwie, m.in. w zakresie turystyki. Wcześniejsze porozumienie, z 1999 r., nie było w pełni realizowane, podjętymi działaniami było m.in. zamieszczenie przy szlaku transgranicznym po obu stronach granicy informacji o sąsiednim parku narodowym.

Podsumowanie

Górskie przygraniczne parki narodowe są jednymi z najcenniejszych przyrodniczo obszarów w Europie. Z przedstawionych danych dotyczących zagęszczenia wybranych elementów zagospodarowania turystycznego (pieszych szlaków) oraz natężenia ruchu na szlakach wynika, że w zbiorze badanych parków istnieje bardzo duże zróżnicowanie zarówno zagospodarowania, jak i obciążenia ruchem turystycznym. W parkach charakteryzujących się dużym ruchem turystycznym ochrona przyrody staje się znacznie trudniejszym wyzwaniem. Okazuje się, że te parki narodowe, w których obserwowane są problemy związane z intensywnym ruchem turystycznym częściej decydują się na współpracę w zakresie turystyki z sąsiednim parkiem narodowym. Przykładem takiej owocnej współpracy są parki narodowe w Karkonoszach, dla podkreślenia tego od 2013 r. łączy je jedno wspólne logo.

Pojawiająca się w wyniku procesu otwierania się granic szansa na scalanie przestrzeni turystycznych sąsiadujących parków narodowych została wykorzystana przez parki narodowe Europy Środkowej, w przeciwieństwie do przestrzeni turystycznej analizowanych parków narodowych w Alpach i Pirenejach, która jest jedynie przestrzenią złączoną poprzez istnienie zaledwie 1-2 szlaków transgranicznych. Proces transgranicznej integracji przestrzeni turystycznej sąsiadujących parków narodowych może być korzystny zarówno z punktu widzenia ochrony przyrody, jak i udostępniania parku turystom.

Literatura

- Czochoński J., Szydarowski W. 2000. Diagnoza stanu i zróżnicowanie przestrzenno-czasowe użytkowania szlaków turystycznych w TPN. W: Czochoński J., Borowiak D. (red.) *Z badań geograficznych w Tatrach Polskich*. Gdańsk.
- Kowalczyk A., Derek M. 2010. *Zagospodarowanie turystyczne*. Warszawa.
- Kurek W. 2004. *Turystyka na obszarach górskich Europy*. Wyd. IGI GP UJ, Kraków.
- Malatinova M. 2012. Potencjał przyrodniczy słowackiego Pienińskiego Parku Narodowego a ruch turystyczny. W: Sadowski P. (red.) *Rozwój turystyki kulturowej i przyrodniczej na pograniczu polsko-słowackim*. Nowy Targ.
- Rall H. 2010. *The regional economic impact of Bavarian Forest National Park*. Wyd. Nationalparkverwaltung Bayerischer Wald, Grafenau.
- Szymański J. 2011. Podstawowe instrumenty prawne współpracy transgranicznej w ramach Rady Europy. W: *Białostockie Studia Prawnicze, Zeszyt 9*. Wyd. Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Štursa J. 2011. *Transgraniczny Rezerwat Biosfery Karkonosze*. Wyd. Správa Krkonošského národného parku.
- Taczanowska K. 2004. The potentials for developing cross-border tourism between Poland and Slovakia in the Tatra Mountains. W: *Working Papers of the Finnish Forest Research Institute 2*: 404-407.
- Warszyńska J., Jackowski A. 1978. *Podstawy geografii turystyki*. Warszawa.
- Parki Narodowe w Polsce – działalność organizacyjna i finansowania w 2009 r.* (2010). Ministerstwo Środowiska. Departament Ochrony Przyrody. Warszawa:
- Memorias Anuales de la Red de Parques Nacionales. Uso Público y Educación Ambiental*. 2011 r.
<http://www.mos.gov.pl>
<http://www.npsumava.cz>
<http://www.reddeparquesnacionales.mma.es>

Marzena Kozyra

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
marzena.prus@uj.edu.pl